

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT

ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Dr. K. Dijk, Prof. Dr. V. Hepp, Drs. C. Tazelaar en Dr. B. Wielenga

Medewerker(s): Dr. H. A. van Andel, Solo; Drs. J. van Andel, 's-Gravenhage; Dr. R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr. Henry Beets, Grand Rapids; Dr. Joh. C. Breen, Amsterdam; Prof. Dr. F. W. Grosheide, Amsterdam; Prof. Dr. T. Hoekstra, Kampen; Dr. G. Keltor, Tiel; Dr. B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr. J. G. Kunst, Arnhem; Dr. G. R. Kuiper, Haarlem; Dr. H. W. Laman, Assen; Dr. C. Lindeboom, Amsterdam; Dr. S. O. Los, 's-Gravenhage; Dr. P. C. Meijster, Rotterdam; Dr. J. C. de Moor, Utrecht; Dr. J. C. Rullmann, Utrecht; Dr. K. Schilder, Delft; Dr. W. J. A. Schouten, Kampen; Dr. J. Thijss, Meppel; Dr. D. H. Th. Vollenhoven, 's-Gravenhage; Dr. J. de Vries, Tilburg; Dr. J. D. Wielenga, Hoofddorp; Mr. J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Adres der Redactie:

Prof. Dr. V. HEPP, Van Breestraat 14, Amsterdam.

Drukkers-uitgevers:

OOSTERBAAN & LE COINTRE, Góes
Tel. No. 58 — Postrekening No. 30000.

Abonnement: f1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.

Voor 't Buitenland en Ned.-Indië f9.— per jaar.

Advertentie: 85 cent per regel.

INHOUD: Het dogmatisch indifferentisme onder de jongeren V (Slot). — Uit de Schrift: Verlangen naar den geest (Num. 11:29). — Kerkelijk Leven: Van Amerikaanse boeken. Radiopreken. Modernistische leerstellingen. Geen heidenen meer. Waarom gewogen? — Uit het Vol. en Son. Leven: Rondblik. — Kuiper-Bibliografie. — Wijsbegeerte: In de school der wijsbegeerte. — Literatuur en Kunst: Een nieuwe Gezelschapsdiner. — Uit de Buitenlandse Kerken. — Perschoon. — Kerknieuws.

HET DOGMATISCH INDIFFERENTISME ONDER DE JONGEREN.

V. (Slot)

In het eerste artikel is op den voorgrond gesteld, dat het onderwerp niet uitgaat van een tweedheid in onze kringen tusschen oud en jong. Het verschijnsel, dat hier besproken wordt, komt ook onder de ouderen voor, en hier wordt over de jongeren gehandeld om bijzondere belangstelling aan hen te wijden. Het tweede artikel heeft niteengezet in hoeverre het euveld van anti-dogmatisme onder hen voorkomt. Tegen overdrift is gewaarschuwd, doch tegelijk tegen de geringe schatting van deze verschijnselen. In het derde artikel zijn besproken de oorzaken buiten onze kring, n.l. de dening van ebbe en vloed op geestelijk gebied, de geestelijke stroomingen, welke op de religie subjectiva den nadruk leggen, en de schok tengevolge van de wereldcatastrofe.

Het vierde artikel handelt over de oorzaken in eigen kring: de reactie tegen objectivisme en intellectualisme, tegen „principiële reïterati“, en de neiging naar het relatief-rimere.

Is het wonder, dat van alle verschijnselen en beroeringen, die ik noemde, onze jongeren den nadeeligen invloed ondergaan? Met nadruk zeg ik jongeren, want het jonge hart staat voor de heerschende geestesstroomingen veel wijder open dan de gemoeienderen der ouderen. Die ouderen blijven niet immuun, zooals het meergemelde artikel in de „N. R. C.“ meent. Zij zijn niet verstand, maar zij beschikken toch over sterker weerstandsvermogen tegen den „geest der eeuw“ en de woelingen in eigen kring dan onze jeugd. Daarbij komt nog, dat vooral religieus gezien het jonge leven een Sturm-und-Drangperiode is, een tijd van hevige gisting, van twijfel en zielsbekommernissen, van vragen en nog eens vragen zonder het antwoord te vinden, van hevige fluctuaties in het religieuze aandoeningsleven. Sommigen kunnen moeilijk dogmata aanvaarden als de autoriteit der H. Schrift, de praedestinatatie, de Godheid van Christus; enkelen twijfelen zelfs aan het bestaan Gods en de onsterfelijkheid der ziel. Velen wankelen en zijn onbeslist wanneer ze zich afvragen of het levend geloof in het hart wordt gevonden. Door het lezen van onchristelijke lectuur en het in aanraking komen met moderne denkbeelden en de theorieën van de sociaal-democratie geraakt menig zoon van christelijken huize eep tijdlang op een dwaalspoor¹⁾.

Dezen factor mogen wij niet vergeten.

Onze jonge menschen zijn niet anders, maar de tijd is anders.

Hun hart is precies zoo beïnvloed als vroeger, doch het geestelijk milieu heeft zich gewijzigd, en de aanraking met dat milieu oefent dan ook een anderen invloed, dan in andere tijden. Die invloed is het sterkst bij onze studeerende jongelui. Zij komen immers geregeld in contact met de onderscheidene theorieën en richtingen, die den subjectivistischen kant uitgaan. Zij zien meer dan andere jongeren de moeilijkheid der problemen, en ervaren dagelijks, dat de raadselen niet met een Schlagwort kunnen opgelost worden. Zij ontmoeten meer andersdenkenden, wier voorliefde niet schuilt in het dogma, maar in het sentiment, en zij leven meer in de branding dan op de rustige ree. Nu kwam die aanraking met andersdenkenden ook vroeger voor, maar toch in mindere mate dan nu, en toen waren we in den spanningsvollen tijd van worsteling om nieuwe erkenning en beleving van de gereformeerde waarheid een sterken tegenweer

rijk. En... zijn er ook toen niet velen verloren gegaan, die aan de felle bestrijding van het ongeloof geen weerstand konden bieden?

Hoe het zij, het indifferentisme op dogmatisch terrein is sterker dan vroeger.

Het hart van menig jongere heeft zich laten meeslepen, en... hieraan dragen de ouderen ook schuld. Ook wij gaan niet vrijuit. Hebben wij voldoende liefde gewekt voor het gereformeerde belijden? Worstelen wij voor ons beginsel met genoegzame bezieling? Waken wij er voor, dat het dogma in onze mond niet wordt tot kille theorie, en betoonen wij in alles, dat wij de harmonie kennen tusschen leer en leven? Ik vraag slechts, en twijfel er niet aan, of wij zullen den eisch tot zelfcritiek wel zoo verstaan, dat wij die vragen niet met een breed gebaar van ons afschrijven.

Echter zijn onze jongeren ook niet vrij te pleiten.

Het doet leed dikwerf te moeten ervaren, dat een geest van oppervlakkigheid zich van velen meester heeft gemaakt, en er meer onverschilligheid dan waarachtige geestelijke belangstelling in hun harten woont. Men praat, zooals ik reeds opmerkte, meer over mystiek en beleving, dan dat men in der waarheid ze kent, en de waarachtige godsvrucht, die toch eerst uitkomt in de absolute onderwerping aan het Woord des Heeren, mist ge meer dan u liet is. En... dan komt er zooveel mode en aanstellerij bij. Ik stem u toe, dat termen als: ijveren voor de eere Gods, beginselen uitdragen op alle terreinen des levens, Pro Rege etc., etc. meer dan eens geworden zijn tot leeg, klinkende lenzen, en tot holle phrasen, maar nu zijn woorden als: aanvoelen van de problemen, innerlijke beleving, zielewaarden, Christus-ervaring evenzeer cliché's geworden, en verlaagd tot vrome termen zonder inhoud. Het staat immers gekkeel om mee te doen met de richting, die tegen den draad ingaat, en als ge tegenwoordig niet voelt en veel voelt voor mystiek en liturgie, kunt ge eigenlijk niet metellen.

Dr. Kuiper heeft dit meedoen van de jongeren lijn geteekend.

In zijn weinig bekend geschrift: Nog in den band van voorheen, zegt hij: „men komt dan in aanraking met andere jongelui, die erin roemen, dat ze ethisch, en ten deele zelfs half-modern zijn. Daar komt dan de prikkel van soms zeer sterke verleiding uit op. Een Calvinist heet dan een naprater, en de ethische jonge man is dan een zelfstandig denker. Zoo'n Calvinist is een verouderd systematikus, de half-moderne een man van zijn tijd. Wie nog aan het Calvinisme zich vastklemt, produceert zelf geen eigen gedachtenwereld meer; zijn denkschat schuilt niet in eigen hersenen, maar in het bestoven archief. Bij den Calvinist denkt ge dan aan een verzwakt oog en een grijzen kop, terwijl wie bij Schleiermacher zweert, u frisch en frank en vrij uit de nog glinsterende oogen tegengluurt²⁾.”

Met dit alles staan wij voor de kwaal van het antidogmatisme.

Voor de kwaal, want deze onverschilligheid ten opzichte van de leer is niet normaal. Zij is een ziekte, die zeer gevaarlijk is voor het geestelijk leven. Zij doet tekort aan de groote waardij van het dogma, d.i. de geloovige formuleering van de waarheid Gods. Zij pleegt onrecht jegens het betekenisvolle element der kennis, dat in 's Heeren openbaring gegeven is en in ons geloof schuilt. Zij werkt verwaterend en verzwakend, verdonkerend en verlamdend op het persoonlijk geestelijk leven, dat zonder een vaste basis der waarheid niet bloeien kan, en zij is de dood voor de kerk van Christus, die de roeping heeft om pilaar en vastigheid der waarheid te zijn in deze donkere wereld.

Hierover verder te spreken zal onnoodig zijn.

Het zij mij vergund te verwijzen naar hetgeen Prof. Hepp in den breede heeft betoogd in De waarde van het dogma³⁾; naar de artikelen

van Dr. Thijss in „De Reformatie“ over Gebrek aan kennis⁴⁾, en naar het referaat van Dr. Meijster, waarin deze zegt: „de religieuze bezinning is noodig met het oog de toekomstige taak der Kerk, wijl deze immers nooit bij de verkregen belijdenis op hare lauweren mag rusten; zij heeft nog zoovele gebieden te ontginnen.”

Voorts worde de gemeente door zulke een prediking bewaard bij de gemeenschap der heiligen met de Kerk des Heeren in haar hoogsten geloofsarbeid van zoovele eeuwen, maar ook ten opzichte van het kerkelijk gemeenschapsleven in den tegenwoordigen tijd, waarin zoovele subjectieve en individualistische factoren als spijtzwammen werken. Beleden waarheid bindt saam⁵⁾.

Daarom moet het anti-dogmatisme bestreden.

Dat kan alleen, wanneer we ons veel met onze jonge menschen bemoeien, en speciale aandacht wijden aan de studeerenden onder hen. Naar hun vragen en klachten zullen wij luisteren en zij moeten merken, dat wij met hen meeleven en hen niet met een zekere minachting voor hun haeresie in een hoek duwen. Voorts is noodig, dat en in de prediking en in het onderwijs in het licht worde gesteld, hoe onmisbaar het kennis-element is voor het religieuze leven. Hoe dit in de prediking geschieden moet, heeft Dr. Meijster ten vorigen jare betoogd, en voor de catechese geldt deze algemeene eisch, dat het onderwijs den leerling doe gevoelen, dat het dogma en de kennis der waarheid niet is een kille abstractie en dorre verstandskennis, maar dat in de leer is de levende waarheid Gods, die is de formuleering van de werkelijkheid. Hier komt het aan op de bezieling, die van den catecheet uitgaat. Hier is voorwaarde innig persoonlijk contact met de leerlingen. Hier moet gekweekt aanbidding voor Gods waarheid, en liefde voor het gereformeerde belijden.

Daarbij moet op één ding gewezen.

Tegenwoordig stelt men het zoo voor, alsof wij de jongeren kunnen winnen door een bijzondere mate van synthese-soepelheid en toegankelijkheid ten opzichte van andersdenkenden. Niets is minder waar dan dit. Wij moeten met beslistheid optreden. Wij zullen den moed hebben om te zeggen: zoo is het. Wij hebben hieraan vast te houden, dat de gereformeerde waarheid is de meest zuivere vertolking der kennis Gods, en dat wij, natuurlijk-menschelijk en ten deele, de waarheid hebben. Het is niet zoo, dat wij een stukje van de waarheid bezitten, en de roomschen een deel, en de lutherschen weer een ander stuk, en de ethischen nog een vierde deel. Wanneer dat zoo was, en er dus aan onze belijdenis zooveel ontbrak, moesten wij ons haasten het ontbrekende aan te vullen, want met een halve waarheid kunnen wij niet tevreden zijn. Daarom hebben we de waarheid, of wij bezitten ze niet, en in dien positieven zin moet tegenover onze jongeren gesproken worden.

Dit kan alleen, wanneer door ons de eenheid tusschen religie objectiva en subjectiva bewaard wordt. Indien in de prediking en het onderwijs duidelijk uitkomt, dat wij, hoe sterk wij de waarheid en het belijden voorop stellen, geen belijden willen zonder beleven, en geen dogma zonder mystiek. Indien naar het kostelijk voorbeeld van den Heidelberger Catechismus, altoos gevraagd wordt: wat nut u, wat haat het u; welken troost put gij er uit? In dezen weg zullen de bezwaren tegen het dogma als vanzelf inkrimpen, want alleen in de harmonie tusschen dogma en mystiek is het mogelijk waardeering voor de leer te wekken. Dat wij daarbij geen oogenblik er aan denken ons front te verleggen, spreekt wel vanzelf. Wij belijden niet, wat wij beleven, maar wij beleven wat wij belijden. Nooit mag aan welken geest van onbeleidheid ook worden toegegeven, en tegenover alle verslappers hebben wij te bewaren het pund, dat God ons toevertrouwde.

¹⁾ Dr. T. Hoekstra, Psychologie en Catechese, blz. 50.

²⁾ blz. 34.

³⁾ blz. 58 e.v.

⁴⁾ 1e Jaargang No. 46, 47.

⁵⁾ A. W. blz. 119.

Wel is nadere dogmatische bezinning noodig.

Niet alsof wij zouden lijden aan de ziekte van zwakke, onduidelijke formulering, maar ik behoeft u slechts te herinneren aan den uitbouw van de Belijdenis, en ge begrijpt wat ik bedoel. Onze jongeren hebben behoefte aan klare belijning. Zij hebben er recht op te weten, hoe wij b.v. tegenover het Schriftprobleem staan, en daarom is wetenschappelijk onderzoek, en vermeerdering van waarachtige kennis, niet in schoolschen, maar in echt theologischen zin eisch. Daarbij moeten wij voor één ding waken, n.l. hiervoor, dat de theologie niet beheerscht worde door de filosofie en psychologie. Die beide zijn kostelijk en noodzakelijk, maar in de eerste plaats zij op de terreinen, waarop ze elkaar ontmoeten, de wyshegerte aan de godgeleerdheid onderworpen, en niet omgekeerd, en ten tweede is alleen een goede christelijke psychologie mogelijk, als zij uit de theologie leeft. Deze orde mag niet omgekeerd. Men zie ook al van de poging om de theologische begrippen erkennings-theoretisch te verklaren, want het object van de theologie gaat boven het bereikbare van de kennis-theorie uit.

De terreinen moeten zuiver onderscheiden worden.

Wij moeten weer zuiver-theologisch aan het werk.

Wij moeten meer gewone theologen worden, en dan alleen komt de dogmatiek weer op de plaats, waar zij thuishoort.

Hiermede ben ik aan het eind van mijn inleiding.

Veel, wat ongetwijfeld in uw gedachten leefde, kon ik niet noemen⁶⁾.

Ik heb mij b.v. onthouden van allerlei psychologische onderscheidingen onder de jeugd naar volksaard en levensmilieu. Het was mij enkel en alleen te doen om het verschynsel van het anti-dogmatisme even te belichten, en door deze belichting een bespreking voor te bereiden. God geve ons biddende en wakende te zijn ook tegen dit kwaad. Hij scherpe ons in het diepe besef, dat wij niet alleen geroepen zijn tot priesters en koningen, maar ook tot profeten, om Zijn leugden te verkondigen. Hij bekwaame ons, opdat ook door onzen arbeid onze Kerken meer en meer in deze donkere wereld mogen zijn vastigheden en pilaren van de waarheid.

K. D.

⁶⁾ In de bespreking is ook nog genoemd de betekenis, die de lagere school en vooral de C. H. B. S. voor onze jongeren heeft. Hierbij moet men zich voor generaliseeren wachten, doch ik kan niet ontkennen, dat ook deze invloed gunstig hebben gewerkt op de belangstelling van onze jongeren voor de zuivere belijdenis. Menig leeraar is de ethische beginselen bageerd, en dit blijft niet zonder uitwerking.

UIT DE SCHRIFT.

Verlangen naar den Geest.

Och, of al het volk des Heeren profeten ware, dat de Heere Zijn Geest over hen gave! Numeri 11:29.

Mozes heeft wel reden om de gave des Geestes af te smeeken.

Hij leidt een volk, dat slechts zwak en flauw de kenmerken des Geestes vertoont, en in menig opzicht tegen den Geest begeert. Het is een volk, dat in Egypte vermaterialiseerd is. Het is een volk, wiens religieus leven arm en ondiep is, en het is ook een volk, dat nog leeft in den schemer der schaduwen. De bedding van de gaven des Geestes is nauw. Slechts enkelen zijn profeten en priesters. Het is de bedeeling der onvolkomenheid, en het volle licht der genade straalt niet.

Die onvolkomenheid wekt in Mozes' ziel heimwee. Heimwee naar de toekomst des Geestes.

Heimwee naar de rijke stroomen der genade.

Och, of al het volk des Heeren profeten ware!

Och, dat de Heere Zijn Geest gave!

* * *

Die bede is verhoord. De dag van het Pinksterfeest is vervuld. De Trooster is gekomen.

En toch moet Mozes' smeeking nog onze bede zijn.

Toch moeten wij zijn verlangen kennen.

Toch mag in de gemeente niet verflauwen de stem: kom, o Geest van God.

Waarom?

Omdat er zooveel geestelijke nood is.

Zeker, we hebben van onzen God veel ontvangen. Hij overlaadt ons met Zijn zegeningen, en Hij bevoorrecht ons boven duizenden, maar... ach, er is bij ons veel schaduw, die een scherp contrast vormt met de trouw, welke de Heere ons bewijst.

Vraagt ge nog: welke donkerheden? Wordt er in onzen tijd soms ten onrechte geklaagd over gebrek aan geestelijke diepte, en gebrek aan waarachtige godsvrucht? Valt het te ontkennen, dat over het algemeen de jubel der ernstige geloofszekerheid over het blijde bezit van Christus en Zijn weldaden

weinig gehoord wordt? Is het niet droevig, dat op de vraag naar de persoonlijke gemeenschap met God, velen het antwoord schuldig blijven, en wij zoo schuchter zijn, als we rekenschap moeten geven van de hope, die in ons is? Loopen we in dezen tijd van allerlei vragen en reformaties niet gevaar te veel aan den buitenkant te timmeren, en heerscht er bezieling en leven, toewijding en overgegevenheid als in vroegere dagen? En is er niet eenige overeenkomst tusschen het volk Israël, dat in Egypte verstoffeld en veruitwendigd was, en ons? O, terwijl de oordeelen Gods, die in de laatste jaren op de volkeren drukken, onze zielen meesten verbreken tot verootmoediging en ons dringen tot nauw leven voor Zijn aangezicht, zijn er gansch andere dingen op te merken. Wat heeft de geldjacht en de oorlogswinst veler geestelijk leven onberekenbare schade berokkend! Hoe is door de ongekende weelde en plotselinge levensverruiming het goud der godsvrucht verdonkerd! Hoe hebben de vragen van arbeid en loon, van bedrijf en onderneming bij menig een de geestelijke belangen op den achtergrond gedrongen, en nu de malaise gekomen is, deelt die druk zich aan heel het leven mee.

* * *

Deze dingen moeten wij eerlijk belijden.

Onze harten juichen niet gelijk ze konden juichen.

Het bloeit en geurt niet, gelijk het kon uitbreken in heerlijk, God-lovende kracht, en de praktijk der godzaligheid laat hier en daar te wenschen over. Men roept in dezen tijd wel om mystiek en nog eens mystiek, doch men bedenke wel, dat een nauw leven met God nimmer bestaan kan, als daaraan zich niet paart een nauw leven voor den Heere in volstreekte gehoorzaamheid aan Zijn bevelen.

Wordt die gevonden?

O, wanneer wij ons ernstig rekenschap geven van den geestelijken toestand, waarin wij verkeerden, zeker, dan danken we onzen God voor het onnoemelijk-vele goede, dat Hij schenken wil, want we zijn nog zoo rijk, maar dan dringt ook de nood, die er is, tot ernstige smeeking. Wij moeten bidden en worstelen. Wij zullen meer pleiten en den Heere aanloopen. Wij hebben te kloppen en te vragen, en Mozes' bede zal de onze zijn: Och, dat al het volk des Heeren profeten ware! Och, dat Gij uw Geest over ons gaaft! Stort uw stroomen over ons neer! Werk krachtig in ons! Verlevendigt ons als in de dagen van ouds! Heere, Uw werk, behoud dat in het leven.

Dat bidt ge voor allen arbeid in Gods kerk.

Dat moet ge ook bidden voor den strijd in het publieke leven.

Dat bidt ge vooral smeeken voor uw eigen ziel.

Daarin kan het ook dor en donker zijn.

Zij kan ook kwijnen in neergeslagenheid.

Zij heeft elken dag de vernieuwende kracht des Geestes noodig.

Kom, dan Geest van God.

Och, dat wij allen profeten waren!

Dat de Heere ons Zijn Geest gave!

Geest des Heeren! kom van boven!

Laaf met uw genade-gloed!

Alle zielen, die gelooven,

Doe ze blaken van uw gloed!

en bid met de bruid uit het hooglied: Ontwaak noordenwind! en kom, gij zuidenwind! doorwaai mijn hof, dat zijn specerijen uitvloeien. O, dat mijn Liefste tot zijn hof kwame, en alle zijne edele vruchten! (Hooglied 4:16).

K. D.

KERKELIJK LEVEN.

Van Amerikaansche Boeken.

IV.

Ondanks las ik in een Engelsch tijdschrift een artikel over de Vrouw en de Historie.

Daarin werd betoogd, dat de historische „hersaakknobbel" bij de vrouw niet sterk is ontwikkeld.

Haar historische zin beperkt zich, zoo zij vroom is, tot den bijbel en tot wat met haar eigen leven ten nauwste samenhangt. Van al haar kennissen weet zij den geboortedatum en, op dag en uur na kan zij u vertellen, wanneer haar derde kind de eerste stuipjes kreeg en wat voor weer het was vandaag voor vijf jaar, maar op de vraag, wanneer Koningin Victoria gestorven is en wanneer Koning Edward, moet zij het antwoord schuldig blijven, omdat dit haar niets kan schelen.

Zoo ongeveer (want letterlijk kan ik het niet meer weergeven) de slotsom van het artikel.

Doch het Amerikaansche boek, waarop ik thans de aandacht wil vestigen maakt dit oordeel vrij waardeloos. Ik zeg niet: geheel waardeloos. Want er zijn vrouwen, wier interesse voor de historie in het bovenstaande beeld naar waarheid wordt getoekend. Maar er zijn ook mannen, mannen van een zekere positie, die,

laten we maar onderstellen uit hoffelijkheid, haar hier in niet alleen laten staan.

Slechts zou gekonstateerd kunnen worden, dat de doorzetter-vrouw (mijn verontschuldiging aan Charivari in de „Groene Amsterdammer", die telkens al bij het woord „doorsnee" tegenkomt, het met zijn verband opneemt in zijn rubriek „Onze Weesmeisjes"), minder voor geschiedenis voelt dan de doorsnee-man.

Maar ja, daar zijn zooveel vrouwen en mannen, die zich niet laten doorsnijden.

Die met al die doorsnee-menschen spotten.

Daartoe behoort ook de schrijfster van ons boek, Alida J. Pieters, van wie op de titelpagina (even) vermeld wordt, dat zij is „Dean of Milwaukee-Downes College", wat zooveel zeggen wil als directrice van een inrichting, die gelijk staat met de hoogste klassen van onze gymnasia en H. B. S.-en.

En zij gaf niet een historische roman, gelijk zou menige talentvolle vrouw (men denke aan mevrouw Bosboom-Toussaint, Majorie Bowen, Caroline Atwater Mason), waarin ze dan haar fantasie vleugelen kan laten aanschielen, maar een boek met zuivere historie.

Ze heeft er onde, vergeelde paperassen voor moeten doorsnuffelen en zich in mufte archieven moeten begeven (of worden de archieven in Amerika beter geventileerd dan bij ons?) en toch is ze er frisch bij gebleven.

Wat ge in het kortelings besproken boek van H. H. Beets uiteraard slechts even aangeroerd vindt, wordt hier uitvoerig beschreven.

Het heet: A Dutch Settlement in Michigan, een Hollandsche nederzetting in Amerika.

De stof wordt dus beperkt tot een bepaalde nederzetting en wel tot die in het Westen van Michigan onder Van Raalte.

Niemand denke: hierover heb ik wel meer gelezen, veel bijzonders zal er voor mij wel niet in staan.

Er staat wel degelijk wat bijzonders in en dat juist door de bijzondere manier, waarop de schrijfster haar doode materiaal heeft verzameld en leven ingeblazen.

Hier worden feiten meegedeeld, die ge elders tevergeefs zoekt en ze worden voorgesteld op een wijze, waarop eigenlijk alleen een vrouw dat kan.

Ze heeft niets Hendrik-van-Loon-achtigs over zich. Daar is ze veel te seer, te wetenschappelijk voor.

Laarzenboven teekent en schildert, preekt en bespiegelt ze niet, maar wat altijd de kracht van de schrijvende vrouw is geweest: ze vertelt.

Het fantastisch vertellen geeft aan de boeken van Selma Lagerlöf hun charme, het gewoon historisch vertellen leent bekoring aan het boek van mej. Pieters.

Tusschen twee haakjes: hoe menige grootmoeder bond haar kleinkinderen niet aan zich alleen door haar vertellen?

Mej. Pieters vertelt dan, wat de kolonisten naar Amerika dreef: vervolging der afgescheidenen, maatschappelijke nood, fnuiking van het echt Christelijke onderwijs in het Nederland van die dagen.

Zij vertelt van de ontzettende moeilijkheden, welke de planters hadden te doorworstelen in het land, dat hun eens had toegeschieden als het land der belofte.

Zij vertelt van de overwinningen, welke God die mannen des geloofs over schier heel de linie deed behalen.

Zij vertelt ook van de vrouwen des geloofs. Daar zou een mannelijke historischschrijver allicht niet aan hebben gedacht. Maar de stille volharding, het veelomvattende werk, de dagelijkse en nachtelijke zorgen dier vrouwen worden door deze vrouw aangevoeld.

Zij vertelt van het dagelijksch leven dier voortrekkers. Zij legt daarbij rekeningen over. Zij vergeet natuurlijk niet de kleeding te beschrijven. Van de huishouding wordt ge vanzelf op de hoogte gesteld. Ze keurt al het gezelligst door en zij vermoedt niet, wat inspanning het haar heeft gekost, om achter dat alles te komen.

Zij vertelt vanzelf ook van het godsdienstig leven. Zij sluit het oog daarbij niet voor bekrompenheden harer helden en heldinnen. Maar één ding laat zij schitteren boven alles uit: hun eenvoud, oprecht, echt Gereformeerd, stalen geloof. En dan daartusschen die typeerende trekjes. Hoe b.v. de vrouwen hun „cologne-cloze", waarin zich een spons bevond, van een de cologne doortrokken, en waaraan ze bij het eerste doffe oogenblik eerst zelf ruikten en daarna aan hun geburinnen doorgaven.

Ze vertelt, wel niet dwepend, maar toch vrouwelijk enthousiast over Van Raalte.

En als de vertelling uit is, dan houdt ze op.

Dat kan niet iedere schrijver. Ook niet iedere schrijfster. Gewoonlijk begint men dan na te betrachten. De les van deze historie is... En dan volgt dikwijls nog het grootste deel van het boek.

Alzoo mej. Pieters niet.

De „Reformed Press" (Gereformeerde Pers), waarvan de Eerdmans-Sevensma Co. te Grand Rapids de uitgeefster is, heeft ons met een zeldzaam boek verrijkt.

== Radiopreken.

Toen voor een paar jaar de stadsjongens op de daken antennes inrichtten, scheen dit velen volwassenden voorbij te gaan. Ik gebruikte destijds in een uitgegeven preek het woord „antenne", omdat ik dat een treffend beeld vond om het geestelijke te illustreren. Maar in de pers werd ik daarop aangevalen. 't Was zoo'n vreemd woord! Wie begreep dat nu?

Doch nu we nog geen twee jaar verder zijn, heeft zich dat woord geheel ingeburgerd. Iedereen weet nu, dat het met de draadloze telegrafie in verband staat.

Kon men destijds door de antenne den tijd van Parijs, gelijk die van den Eiffeltoren geseind werd, vernemen,

kon men antenne in Telkens toesnaken preeken. Men heeft grepen voor Van hart En het achteraanke Dit mocht Calviniste dat zij nu Calviniste gelijk ze middelen den nood Neen, voorhoede. Deze voc niet in het Maar ove niets goed Waar we staan en kan maken Van het die den di bijwonen. Met nam De versta Ook in Hevelen. (braant en kerken ver Zij moek kring of v Maar nie veel verkie te hooren. Sterker l Daar ku zooveel ma bezocht. En nu overbodig. Er mag die kerken zich de kos Zijn ze geholpen te De waas vast. Zoo iets mee b handhaven ten leeren. is het zoe te leggen, loonen. Voor het het radiot voorzien zij Doch vo kongressen dat overbr andere lan meer en n zegenrijk g Toch mo misbruik v Wij zins kon hier. Immers een paar links uit. Dat zou De hand als het ma Ook hee voor te wi een bepaal kerk voorb te zijn, d worde en laat, met hij radio-n Onze on hooren van in dat bije radio nooi die karakt van de gel van de gei De persoo wij iederen Bij het den voldan niet op. Daarom En wan schieden, ben we t Lat gaat t de tekenen, die z meenschap wens, als dan ook getrouwd?